

4. Коломієць А. М. Теоретичні та методичні основи формування інформаційної культури майбутнього вчителя початкових класів: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / А. М. Коломієць. – К., 2008. – 32 с.
5. Морзе Н. В. Основи методичної підготовки вчителя інформатики: монографія / Н. В. Морзе. – К.: Курс, 2003. – 372 с.
6. Пышкало А. М. Методическая система обучения геометрии в начальной школе: автор. доклад по монографии «Методика обучения геометрии в начальных классах», представ. на соиск. уч. степени д-ра пед. наук / А. М. Пышкало. – М., 1975. – 39 с.
7. Смирнова-Трибульская Е. Н. Основы формирования информатических компетентностей в области дистанционного обучения: монография / Е. Н. Смирнова-Трибульская. – Херсон: Айлант, 2007. – 704 с.
8. Співаковський О. В. Теорія і практика використання інформаційних технологій у процесі підготовки студентів математичних спеціальностей: монографія / О. В. Співаковський. – Херсон: Айлант, 2003. – 228 с.
9. Шиман О. І. Формування основ інформаційної культури майбутніх учителів початкової школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / О. І. Шиман. – К., 2005. – 194 с.
10. Яшанов С. М. Теоретико-методичні засади системи інформативної підготовки майбутніх учителів трудового навчання: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / С. М. Яшанов. – К., 2010. – 529 с.

УДК: 371.132:37.011.31

З. І. УДИЧ

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОВИХОВАННЯ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ

Обґрунтовано необхідність підготовки майбутніх учителів до організації самовиховання старшокласників. Окреслено функції вчителя-наставника учнів старших класів у самовихованні. Визначено та охарактеризовано визначальні елементи в структурі готовності майбутніх учителів організовувати самовиховне середовище для старшокласників: критерії, компоненти, показники та рівні.

Ключові слова: *наставник, старшокласник, самовиховання.*

З. И. УДЫЧ

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К ОРГАНИЗАЦИИ САМОВОСПИТАНИЯ УЧЕНИКОВ СТАРШИХ КЛАССОВ

Обоснована необходимость подготовки будущих учителей к организации самовоспитания старшеклассников. Обусловлены функции учителя-наставника учащихся старших классов в самовоспитании. Определены и охарактеризованы основные элементы структуры готовности будущих учителей к организации среды для самовоспитания старшеклассников: критерии, компоненты, показатели и уровни.

Ключевые слова: *наставник, старшеклассник, самовоспитание.*

Z. I. UDYCH

THE FUTURE TEACHERS' PREPARATION TO THE ORGANIZATION OF SENIOR PUPILS' SELF-EDUCATION

The necessity of future teachers' preparation to the organization of senior pupils' self-education is depicted. The functions of teacher-mentor of senior pupils in self-education are described. The determinant elements in the future teachers' structure of readiness to organize a self-educational environment for the senior pupils are defined and characterized: criteria, components, indices and levels.

Keywords: *mentor, senior pupil, self-education.*

Проблема особистості вчителя та його готовності здійснювати професійну діяльність від часів Стародавнього світу і до сьогодення завжди була актуальною. Підтвердженням цієї тези

слугують численні праці філософів, психологів, педагогів, літераторів і сучасні наукові дослідження. І це не випадково, адже саме вчитель відіграє чи не вирішальну роль у формуванні особистості школяра.

Наразі відбувається переорієнтація навчально-виховних завдань сучасної школи. У формуванні особистості школяра перевага надається розвитку у нього здатності до самовдосконалення через самоосвіту та самовиховання, становлення стійкої позитивної мотивації здійснювати цей процес впродовж життя. В контексті вирішення цієї проблеми висуваються і нові вимоги до сучасного вчителя. Організуючи самовиховання школярів, вчитель має бути здатним створювати відповідне середовище, залучати учнів до цього процесу, надавати ефективну психолого-педагогічну підтримку тощо. Звідси випливає необхідність перегляду системи підготовки майбутніх учителів, зокрема, її результату: їх готовності організовувати самовиховання учнів.

Оскільки домінантною проблемою нашого дослідження є підготовка вчителя до організації самовиховання старшокласників, було здійснено аналіз змісту та результатів наукових досліджень, які стосуються особистості вчителя, його готовності до виховної роботи, зокрема до взаємодії з учнями старших класів. Узагальнюючи праці вітчизняних авторів останніх років, визначаємо основні напрями наукових досліджень, серед яких: різні аспекти підготовки майбутніх учителів (І. Богданова, Н. Денисова, О. Дубасенюк, Я. Кічук, Н. Клокар, Л. Мільто, К. Пасько, Г. Сагач, О. Семенов, С. Сисоєва, Н. Якса та ін.); формування особистості майбутнього вчителя (О. Абдуліна, І. Зязюн, Ж. Ковалів, О. Кучерявий, М. Лещенко, Л. Малаканова, О. Мороз, І. Прокопенко, Т. Сидоренко, Ю. Соловійова, О. Солодوخіна, Ю. Тодорцева, Л. Хомич та ін.); психологічний аспект формування готовності до професійної діяльності (Г. Балл, Г. Костюк, Є. Мілерян, В. Моляко, П. Перепелиця, Н. Прядко, М. Смульсон та ін.); підготовка до виховної діяльності (Ю. Бардашевська, Г. Троцько, А. Шевченко, Н. Яремчук та ін.); готовність здійснювати різні напрями виховної роботи в школі (Л. Бродська, А. Велика, Т. Гуменнікова, Н. Молодиченко, Н. Савчак, М. Свіржевський, І. Чорна та ін.); готовність до здійснення окремих напрямів виховання старшокласників (Л. Аристова, Г. Баталіна, Ю. Болотіна, С. Совгіра, Ю. Завалевський, В. Загрева, С. Замашна, Н. Зацепіна, В. Івашковський, С. Кириленко, О. Кириченко, В. Коваль, О. Кошолоп, Л. Корінна, Л. Михайлова, Л. Нечипорук, Р. Петронговський, Д. Попова, С. Рашидова, О. Рудіна, М. Рудь, О. Сапожнік, Ю. Стежко, С. Шандрук та ін.); різні аспекти підготовки до виховної роботи із старшокласниками (Л. Білас, Г. Корчова, І. Мачуська, С. Немченко, Ю. Пелех, В. Тернопільська, Н. Тимошук, Т. Цюман, Р. Шулігіна, В. Ягоднікова, І. Ячук та ін.).

Аналіз змісту праць з означеної тематики свідчить про достатній рівень розкриття проблеми підготовки майбутніх учителів до педагогічної діяльності. Однак з-поміж вивчених праць не виявлено дослідження, присвяченого підготовці учителів-наставників старшокласників у самовихованні, зокрема, нез'ясованим залишається питання структури відповідної готовності. Зважаючи на актуальність теми дослідження і не достатню наукову обґрунтованість її вирішення, **метою статті** є визначення та характеристика основних елементів структури готовності майбутніх учителів до організації самовиховання старшокласників.

У процесі виконання професійних обов'язків вчитель виконує чимало ролей, серед яких: співробітник; помічник; компетентний консультант-універсал; тренер; особистий радник; вчитель життя; науковий керівник індивідуального проекту; менеджер; партнер у плануванні, аналізі й оцінці навчання; співрозмовник; організатор навчання; організатор учіння; посередник між дитиною, учнівським колективом загалом та засобами інформації; керівник групи; координатор; фасилітатор [1]. Під час організації самовиховання старшокласників вчитель відіграє роль наставника, який, крім своїх професійних обов'язків щодо навчання і виховання школярів, здійснює педагогічну діяльність, спрямовану на створення позитивного самовиховного середовища в учнівському колективі, залучення їх до самовиховання, формування в них необхідних умінь, навичок і мотивації для самовдосконалення й надання ефективної психолого-педагогічної підтримки, допомоги у здійсненні контролю за досягненнями у цьому процесі [2, с. 134].

Готовність майбутнього вчителя до організації самовиховання старшокласників визначається його відповідністю певним критеріям. Необхідно зазначити, що, виокремлюючи критерії, ми враховували те, що вони, за визначенням Ю. Сурміна, є ознаками істинності, на основі яких проводиться оцінка, пізнання, управління, оптимізація тощо [3].

На основі аналізу процесу самовиховання, підготовки вчителя до організації самовиховного процесу старшокласників у структурі готовності вчителя здійснювати наставництво учнів у самовихованні визначаємо такі критерії: мотиваційний, теоретичний, діяльнісний. Їх виокремлено з урахування основних функцій учителя-наставника:

- *психогігієнічна* – встановлює довірливий контакт з вихованцями, здійснює зняття психічних напружень в учнівському колективі;
- *гностична* – здійснює вивчення окремих учнів і класів, аналізує власний досвід і досвід колег з метою його узагальнення і перенесення ефективних методів, форм і прийомів у практику своєї роботи з організації самовиховання учнів, займається самоосвітою і самовихованням своєї особистості;
- *конструктивна* – планує структуру організації самовиховання учнів, обирає найбільш ефективні методи заохочення для здійснення цього процесу;
- *комунікативна* – встановлює взаємини учителя з учнями, колегами, батьками та громадськістю, що дає змогу враховувати і задовольняти потреби та інтереси учнів у самовихованні;
- *інформаційна* – знайомить учнів з інформацією, яка стосується самовиховання;
- *розвиваюча* – розвиває в учнів волюві якості, логічне мислення, вміння об'єктивно оцінювати свою особистість та застосовувати прийоми і методи самовиховання;
- *мобілізаційна* – мобілізує учнів на виконання програми самовиховання, спрямовує на досягнення поставленої мети самовдосконалення;
- *організаційна* – здійснює планування і координацію самовиховного процесу учнів; встановлює зв'язки із шкільним колективом, батьками, громадськістю, спеціалістами інших професій, допомагає на етапі первинного самовиховання; веде необхідну документацію, забезпечує узгодженість в роботі учнівського, вчительського та батьківського колективів;
- *консультативна* – надає учням і батькам консультації та здійснює педагогічну підтримку у процесі самовиховання старшокласників [4, с. 127–128].

В поєднанні запропоновані критерії дозволяють оцінити внутрішню готовність, прагнення вчителя допомагати старшокласникам у самовихованні, обсяг знань, необхідних для цього, і сформований комплекс особистих якостей, а також умінь та навичок. Зміст кожного з них розкривають компоненти: мотиваційний, орієнтаційний, ціннісний (*мотиваційний критерій*); когнітивний, розвивальний, комунікативний (*теоретичний критерій*); креативний, комунікативний, регулятивний (*діяльнісний критерій*). Отже, компоненти є складовими критеріїв і, відповідно, передбачають урахування певних показників, які визначаємо як ознаки компонентів.

Мотиваційний компонент готовності до організації самовиховання старшокласників виражає усвідомлене ставлення вчителя до проблеми залучення учнів до самовиховання і прагнення виконувати роль наставника у цьому процесі, надання їм кваліфікованої психолого-педагогічної підтримки. Мотивація особистості педагога зумовлена його професійними інтересами, ціннісними орієнтаціями, ідеалами. Вона виявляється як у всій його професійній життєдіяльності, так і в окремих педагогічних ситуаціях, визначає його сприйняття зовнішніх подій і логіку поведінки. Позитивну мотивацію педагога до інноваційної діяльності, виконання функцій наставника засвідчує задоволення таких його особистісних і професійних потреб, як створення і застосування нового, підвищення педагогічної майстерності, подолання професійних труднощів [5, с. 179]. Завдяки правильно сформованій мотивації у педагога переважає впевненість у своїх силах, прагнення наполегливо і до кінця доводити розпочату справу, здатність вільно керувати своєю поведінкою та поведінкою інших. Він одночасно демонструє професійну працездатність, активність і саморегулювання, урівноваженість, витримку й силу волі.

Орієнтаційний компонент – це професійні орієнтації, основою яких є професійна етика, професійно-педагогічні ідеали, погляди, принципи, переконання, готовність діяти відповідно до них. Ядром орієнтаційного компонента є ціннісні орієнтації особистості, глибина професійно-педагогічного світогляду. До його основних структурних одиниць відносяться узагальнені професійні знання, погляди, переконання, принципи і готовність діяти в критичних ситуаціях відповідно до них.

Ціннісний компонент передбачає стійку ціннісну орієнтацію вчителя у взаємодії із учнями. Пропонуємо поділ цінностей та ціннісних орієнтацій вчителя відповідно до їхньої актуальності та значущості щодо:

- *особистості вихованця* – чуйність, рівність, терпимість, спрямованість, відповідальність, вірність, толерантність, прояв довіри та ін.;
- *особистості вчителя* – духовність, акуратність, раціональність, принциповість, вимогливість, сумлінність, непримиренність до вад, тверда воля, ретельність, скромність, уважність, гідність, здоров'я та ін.;
- *педагогічного спілкування* – щирість, відвертість, врівноваженість, чесність, істина, правда, доброта, дружба, тактовність та ін.;
- *професійних якостей* – освіченість, широта поглядів, розвиток, творчість, працелюбність, любов до дітей та ін.;
- *організації самовиховання старшокласників* – індивідуальність, співробітництво, гуманізм, безкорисність, наступність, цілеспрямованість, природовідповідність, послідовність, безперервність та ін. [6, с. 58].

Когнітивний компонент включає понятійну та операційну складові, завдяки яким визначається сукупність знань вчителя про суть і специфіку самовиховного процесу, його організацію у шкільному середовищі, а також комплекс умінь та навичок, необхідних для залучення учнів старших класів до самовиховання і надання їм ефективної психолого-педагогічної підтримки. Його характеризують обсяг знань (ширина, глибина, системність), стиль мислення, сформованість умінь і навичок педагога.

До основних умінь, які впливають на результат професійної виховної роботи, відносять гностичні, проєктувальні, конструктивні, комунікативні, організаторські, оцінні та прикладні. На їх основі пропонуємо розглядати основні уміння, якими має володіти вчитель, виконуючи роль наставника у самовихованні:

– *гностичні* – вміння аналізувати літературу, різні соціально-педагогічні концепції, досліджувати об'єкт, процес і результат власної праці; аналізувати педагогічну ситуацію та її вплив на розвиток і формування особистості; вивчати індивідуальні та вікові особливості старшокласників; об'єктивно сприймати та аналізувати соціальні події життя вихованців, їх поведінку, причини та мотиви вчинків;

– *проєктувальні* – вміння формувати цілі, систему завдань соціально-виховної роботи, прогнозувати програму індивідуального розвитку учня, формувати ідеал його розвитку; моделювати форми та методи залучення старшокласників до самовиховання, можливі педагогічні ситуації, моделі поведінки учнів і способи впливу на них; передбачати труднощі у здійсненні педагогічної підтримки учнів старших класів і підбирати оптимальні варіанти їх уникнення чи подолання;

– *конструктивні* – вміння реалізовувати поставлені цілі; добирати продуктивні форми, методи та прийоми співпраці із старшокласниками у процесі їх самовиховання; визначати мету та планувати засоби удосконалення власної діяльності;

– *комунікативні* – вміння встановлювати доцільні, максимально доброзичливі стосунки із старшокласниками; проявляти педагогічних такт, душевну чутливість, делікатність, терпимість, милосердя у взаємодії з учнями; управляти своїми емоційними станами за будь-яких обставин;

– *організаторські* – вміння формувати розвинений учнівський колектив; організовувати колективне самовиховання класу; сприяти виконанню учнем визначеної програми самовиховання; розвивати в нього організаторські та лідерські здібності; залучати необхідні ресурси для створення ефективного самовиховного середовища школярів;

– *оцінні* – вміння оцінювати результати надання психолого-педагогічної підтримки учням у самовихованні; контролювати власні дії, психічний стан, поведінку, професійні стосунки та особисті досягнення старшокласників у самовдосконаленні;

– *прикладні* – володіння технікою малювання, виразного декламування художніх творів, гри на музичних інструментах, технічними навичками, зайняття спортом. На основі особистісних досягнень в різних сферах вчитель має можливість ділитися досвідом самовдосконалення.

Визначальними показниками сформованості когнітивного компонента готовності є: методологічні знання (вміння сприймати дійсність з позицій системного підходу, сформованість загальнонаукових категорій); загальнотеоретичні й методичні знання (знання принципів і методів педагогічного дослідження, володіння конкретними дослідницькими вміннями); уміння успішно застосовувати інноваційні педагогічні технології (гностичні, проектувальні, конструктивні, організаційні, комунікативні); позитивний педагогічний досвід [5, с. 180].

Розвивальний компонент пропонуємо визначати як здатність педагога до саморуку, особистісного і професійного самовиховання, його прагнення до досконалості у виховній роботі з учнями старших класів, здійснення систематичного самоаналізу, самопізнання, оцінювання результатів діяльності з метою коригування, вдосконалення виконання функцій наставника учнів старших класів. Цей критерій спрямований на ліквідацію суперечностей між сучасними суспільними вимогами до ролі вчителя та його невідповідності до виконання нових обов'язків, запитами учнів і можливостями вчителя; забезпечує процес адаптації вчителя до змін у виховних пріоритетах школи на основі самоосвіти та самовдосконалення.

Комунікативний компонент охоплює загальні та специфічні комунікативні уміння, які дають змогу успішно налагоджувати контакт із старшокласником, об'єктивно аналізувати його внутрішні стани, керувати ситуацією взаємодії з ним, застосувати конструктивні стратегії поведінки у конфліктних ситуаціях; культуру мовлення; експресивні уміння, що забезпечують адекватний висловлюванням міміко-пантомімічний супровід; перцептивно-рефлексивні уміння, котрі забезпечують можливість проникнення у внутрішній світ школяра по спілкуванню та розумінню самого себе; домінуюче застосування організуючих впливів у взаємодії з людьми (порівняно з оцінюючими і, особливо, дисциплінуючими) [7].

Креативний компонент готовності до організації самовиховного процесу старшокласників реалізується завдяки оригінальному вирішенню педагогічних завдань, в імпровізації, експромті. Педагогічна креативність виявляється у: вмінні сприймати й нестандартно вирішувати професійні проблеми, використовуючи найбільш оптимальні засоби, успішно взаємодіяти з оточенням, особливо за нестандартних ситуацій, втілюваних у спроможності створювати оригінальні продукти, які мають особистісну й соціальну значущість; здатності до створення нового; нетрадиційному підході до організації навчально-виховного процесу; вмінні творчо вирішувати будь-які професійні проблеми, взаємодіяти з вихованцями, колегами, батьками дітей; умінні розвивати креативність дітей, що виявлялося б у їх поведінці, яка ставала би нормою їхнього життя [7].

Серед особливостей творчої особистості вчителя відзначаються: відхилення від шаблону; оригінальність; ініціативність; наполегливість; висока самоорганізація; працездатність; потреба в інтелектуальній праці; високий рівень вимогливості; готовність до ризику; імпульсивність; незалежність суджень; нерівномірність успіхів при вивченні різних навчальних предметів; почуття гумору, самобутність, пізнавальна «дотошність»; несприймання на віру, критичний погляд на речі, які вважають «священними»; сміливість уявлення та мислення; особливості мотивації: творча особистість знаходить задоволення не стільки у досягненні мети творчості, скільки у процесі творчості [8, с. 125–126].

Регулятивний компонент готовності вчителя забезпечує усвідомлення ним своїх дій, почуттів, мотивів, становища та доцільну видозміну власної діяльності відповідно до вимог ситуації, тобто забезпечує достатній рівень саморегуляції [9, с. 8]. Виконання обов'язків наставника старшокласників у самовихованні покладає на вчителя додаткове навантаження – часове та емоційне, вимагає від нього залучення додаткових особистих ресурсів. Тому нехтування цим компонентом зумовлює нездатність вчителя адаптуватися до нових умов праці, долати життєві та професійні кризи, його потрапляння під вплив професійно-емоційного вигорання та стресу, «професійних хвороб».

Всі ці компоненти об'єднують групи показників, за якими оцінюють більш детально готовність педагога здійснювати роботу спрямовану на організацію самовиховання старшокласників (розроблено 48 показників).

До готовності майбутнього учителя здійснювати організацію самовиховання старшокласників відносимо також рівні сформованості (високий, середній, низький), які є умовним поділом його здатності майбутнього вчителя здійснювати той чи інший обсяг роботи щодо залучення, здійснення педагогічного стимулювання та надання відповідної педагогічної

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

підтримки. Вони характеризують готовність, стійкість, систематичність, активність вчителя у залученні учнів до самовиховання і визначають ступінь та величину якості, досягнутої в процесі формування наставника учнів у самовихованні.

Високий рівень властивий педагогу, котрий систематично і цілеспрямовано організовує самовиховання школярів на основі виховних інновацій, створюючи відповідні умови в учнівському колективі, залучаючи до цього процесу батьків, педагогічний колектив, громадські інститути. Такий вчитель досягає основної мети у вихованні: формування всебічно розвинутої особистості з об'єктивною самооцінкою і сталою потребою у самовихованні та самоосвіті. У нього сформований позитивний імідж наставника, який підкріплюється визнанням оточення його значущості у вихованні підростаючого покоління.

Середній рівень властивий вчителю, який володіє ґрунтовними знаннями щодо процесу самовиховання школярів і управління ним, усвідомлює необхідність залучення учнів до самовиховання, стає довіреною особою у самовихованні учнів і поетапно реалізовує цей процес, створюючи відповідні умови, враховуючи рівень розвитку та індивідуальні особливості кожного учня, психологічний клімат у класі і школі.

Низький рівень характерний для вчителя, який не володіє чи володіє фрагментарно інформацією, знаннями щодо самовиховання, а також методикою організації самовиховання учнів, не здійснює систематично і цілеспрямовано організацію самовиховання старшокласників, не створює відповідних умов, не усвідомлює необхідність залучення учнів до самовиховання. Він нездатний стати довіреною особою учня у його самовихованні, оскільки в нього відсутня не лише мотивація, а й відповідні знання та вміння організувати цей процес.

Охарактеризуємо рівні готовності вчителя здійснювати наставництво у сфері самовиховання старшокласників за визначеними компонентами (табл.1).

Таблиця 1

Характеристика рівнів готовності вчителя до організації самовиховання старшокласників

<i>Рівні</i>	<i>Компоненти</i>	<i>Характеристика</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Високий	<i>Мотиваційний</i>	Стійкі та різнобічні мотиви здійснення організації самовиховання старшокласників (гносеологічні, емоційні, моральні й ін.), прагнення вдосконалити процес залучення учнів до самовдосконалення.
	<i>Орієнтаційний</i>	У будь-яких педагогічних ситуаціях педагог швидко приймає найбільш оптимальні варіанти їх вирішення, які ґрунтуються на педагогічному та етичному кодексах; систематично здійснює аналіз відповідності свого професійного рівня вимогам суспільства і, за потреби, його корегує.
	<i>Ціннісний</i>	Педагог є носієм високих моральних цінностей; у взаємодії із вихованцями опирається на ідеї гуманізму; проявляє високу відповідальність за розвиток учнів; готовий діяти в інтересах дитини за будь-яких обставин; веде здоровий та моральний спосіб життя; намагається протидіяти злу, насильству, несправедливості, антигуманним проявам.
	<i>Когнітивний</i>	Повна проінформованість, глибокі психолого-педагогічні знання в питаннях самовиховання, володіння методикою та великим спектром прийомів залучення до цього процесу старшокласників, надання педагогічної підтримки, створення самовиховного середовища в учнівському колективі.
	<i>Розвивальний</i>	Систематичне професійне та особистісне зростання вчителя шляхом самоосвіти та самовиховання відповідно до педагогічного ідеалу та світогляду; прагнення досягнути успіху у формуванні професійного іміджу.
	<i>Комунікативний</i>	Дозволяє здійснювати творчий підхід до професійної діяльності, що спрямований на вдосконалення та раціоналізацію; комунікація за допомогою інформаційних і комунікаційних технологій відбувається постійно і не тільки в межах професійної діяльності, а й з метою самоосвіти.

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

	<i>Креативний</i>	Побудова всієї діяльності щодо організації самовиховання старшокласників на основі нестандартних рішень; застосування нетипових підходів у залученні учнів до самовиховання; творчий характер взаємостосунків з вихованцями; постійний пошук оптимальних варіантів виконання функцій наставника школярів.
	<i>Регулятивний</i>	Здатність вчителя до емпатії, об'єктивного розцінювання власних емоцій, психічних станів, відчуттів; вияв витримки, самовладання у будь-яких ситуаціях, стійкості до зовнішніх впливів, активної адаптації до різних умов професійної діяльності; вміння педагога оперативно і оптимально реагувати на вплив внутрішніх і зовнішніх чинників.
<i>Середній</i>	<i>Мотиваційний</i>	Переважання окремих мотивів залучення учнів до самовиховання і надання ефективної педагогічної підтримки, прагнення вдосконалення в питаннях самовиховного процесу школярів.
	<i>Орієнтаційний</i>	Орієнтація вчителя у професійній діяльності на виконання основних вимог навчально-виховного процесу, його спроби здійснювати виховання підростаючого покоління відповідно до вимог суспільства.
	<i>Ціннісний</i>	Вчитель володіє достатніми знаннями про стосунки в системі «вчитель – учень»; в роботі опирається на основні цінності та моральні принципи взаємодії із старшокласниками, колегами, батьками; усвідомлює ціннісні орієнтації педагогічної професії.
	<i>Когнітивний</i>	Часткова поінформованість, задовільне володіння теоретичними положеннями щодо організації самовиховання старшокласників, володіння основними прийомами в сфері самовиховання, взаємодії із учнями.
	<i>Розвивальний</i>	Здійснення особистісного розвитку відповідно до вимог суспільства, змін в освітянській галузі; поступове самовдосконалення шляхом накопичення позитивного досвіду, самоосвіти та самовиховання.
	<i>Комунікативний</i>	Впровадження нестандартних рішень в організації самовиховання старшокласників; формування творчих взаємостосунків із підопічними; обрання найбільш оптимальних варіантів вирішення професійних завдань.
	<i>Креативний</i>	Переважання у діяльності наставника нестандартних вирішень педагогічних ситуацій та завдань; творчий підхід у взаємодії із старшокласниками.
	<i>Регулятивний</i>	У вчителя сформовані основні вміння і навички саморегуляції у професійній діяльності, які він застосовує з метою контролю та коригування свого внутрішнього стану.
<i>Низький</i>	<i>Мотиваційний</i>	Слабке мотивування організації самовиховання старшокласників, відсутність прагнення виконувати функції наставника у цьому процесі, незацікавленість новою діяльністю у системі виховання підростаючого покоління, байдужість, а іноді негативне ставлення до діяльності, що пов'язана з роботою наставника.
	<i>Орієнтаційний</i>	У педагогічній діяльності вчитель орієнтується лише на власну вигоду, не вбачає потреби у самовдосконаленні, не зважає на вимоги суспільства щодо випускників шкіл.
	<i>Ціннісний</i>	Поведінка вчителя не завжди відповідає ціннісним орієнтаціям педагогічної професії; проявляються прагнення уникати ситуацій, які передбачають прояв моральних якостей, нестійкість морально-ціннісних переконань
	<i>Когнітивний</i>	Слабка поінформованість, фрагментальні чи застарівші знання щодо реалізації завдання залучення школярів до самовиховання, знання окремих необхідних для цього процесу методичних прийомів.
	<i>Розвивальний</i>	Епізодичне самовдосконалення за вимогою, в основі якого, переважно, лежить не потреба у розвитку, а намір уникнути певних санкцій чи негативні для вчителя наслідків або отримати якусь винагороду (просування по кар'єрі, отримання кваліфікації тощо).

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

<i>Комунікативний</i>	Професійно важливі якості, пов'язані з використанням інформаційних і комунікаційних технологій, є обмеженими щоденною професійною діяльністю і є стійким алгоритмом дій. Комунікація за допомогою інформаційних і комунікаційних технологій відбувається тільки за особливої потреби.
<i>Креативний</i>	Втілення нестандартних ідей у педагогічну діяльність лише час від часу, застосування раніше вже впроваджені та перевірені варіанти вирішення професійних завдань та ситуацій.
<i>Регулятивний</i>	У вчителя не сформовані навички або відсутнє бажання здійснювати саморегуляцію, котра сприяє продуктивній педагогічній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Савченко Т. Т. Система продуктивного навчання у дзеркалі практики проведення специфічних дисциплін: доповідь / Т. Т. Савченко // Учительський журнал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.teacherjournal.com.ua>
2. Удич З. І. Дефініція «наставник» в контексті розв'язання проблеми організації самовиховання старшокласників / З. І. Удич // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – Вип. 31 / редкол.: В. І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2010. – С. 130–135.
3. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого: підручник для науковця / Ю. П. Сурмін. – К.: Навч.-метод. центр «Консорціум з удосконалення менеджмент – освіти в Україні», 2006. – 302 с.
4. Удич З. І. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх учителів до організації самовиховання старшокласників: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Зоряна Ігорівна Удич. – Київ, 2011. – 212 с.
5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник / Ілона Миколаївна Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
6. Мендрух Ю. Структура комунікативної компетентності фахівця юридичного профілю / Ю. Мендрух // Вісник Львівського університету. Серія: Педагогічна. – 2009. – Вип. 25. – Ч. 4. – С. 57–63.
7. Дунаєва О.М. Формування педагогічної креативності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / О. М. Дунаєва. – Вінниця, 2008. – 20 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://avtoreferat.net/content/view/7578/52/>
8. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: підручник / С. О. Сисоєва. – К.: Міленіум, 2006. – 344 с.
9. Сеньовська Н. Л. Основи професійної саморегуляції вчителя: метод. рекомендації для студентів вищих пед. навч. закладів / Н. Л. Сеньовська / за ред. В. М. Чайки. – Тернопіль: ТНПУ, 2007. – 72 с.

УДК 37.035.3

А. М. БІЛИНСЬКИЙ

ТВОРЧЕ ОСВІТНЬО-ІНФОРМАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Висвітлюються способи мотивації, умови та шляхи створення творчого інформаційно-освітнього середовища у педагогічному вищому навчальному закладі, а також вплив інформаційних технологій (ІТ) на фаховий розвиток особистості вчителя.

Ключові слова: *творчість, інформаційно-освітнє середовище, інформаційні технології, розвиток особистості вчителя.*

А. Н. БИЛИНСКИЙ

ТВОРЧЕСКАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНО-ИНФОРМАЦИОННАЯ СРЕДА КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ УЧИТЕЛЯ

Освещаются способы мотивации, условия и пути создания творческой информационно-образовательной среды в педагогическом высшем учебном заведении, а также влияние информационных технологий (ИТ) на творческое развитие личности учителя.